
HISTORIE EN LANDSCHAP VAN DE HARNASCHPOLDER, DE WOULDSE POLDER EN DE GROENEVELDSE POLDER

HISTORIE EN LANDSCHAP VAN DE HARNASCHPOLDER, DE WOULDSE POLDER EN DE GROENEVELDSE POLDER

Opgesteld door de Stichting Midden-Delfland is Mensenwerk, n.a.v. veldverkenningen en historisch onderzoek door Epko Bult, Henk Groenendaal, Jacques Moerman, Pia van Oord en Frits van Ooststroom, voorjaar 2009.

Contact: info@middendelflandismensenwerk.nl.

© Stichting Midden-Delfland is Mensenwerk, cartografie: Nicoline v.d. Kooij, fotografie: Henk Groenendaal, Frits van Ooststroom

INHOUD

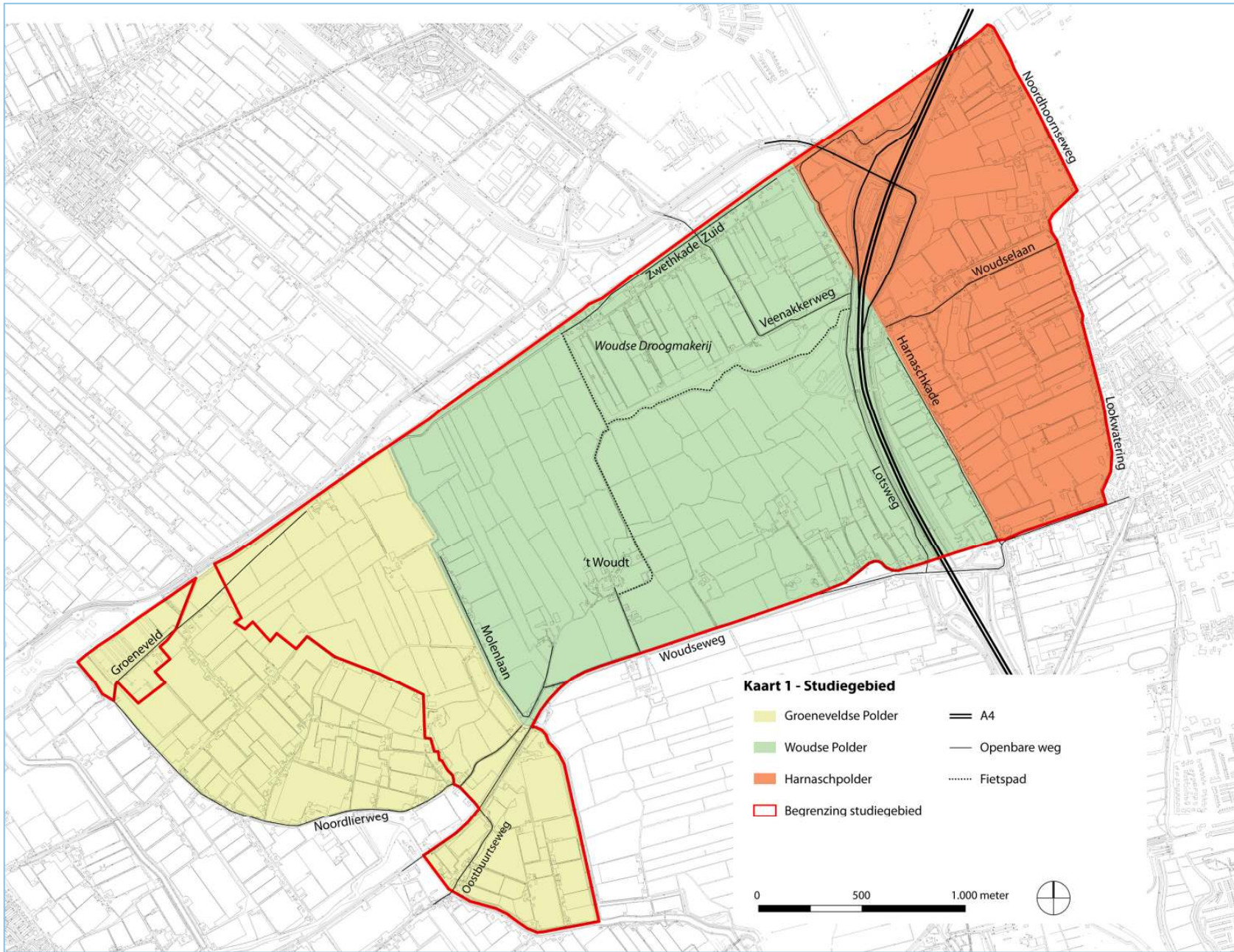
Inhoud	3
Kaarten	3
1. Begrenzing studiegebied	5
2. Naamgeving	6
3. Typering Woudse Polder en Groeneveldse Polder	9
4. Geologische situatie	13
5. Bewoningsgeschiedenis	15
6. Verkaveling	19
7. Waterstaatkundige situatie: bedijking	21
8. Waterstaatkundige situatie: bemaling	22
9. Bestuurlijke situatie	25
10. Monumentale waarde van het kerkdorp 't Woudt	27
11. Monumentale waarde van de boerderijen (kaart 7)	29
12. Jonge bouwkunst en afwijkende bebouwing (kaart 7)	31
13. Topclusters van de Harnaschpolder, de Woudse Polder en de Groeneveldse Polder	37

KAARTEN

1. Studiegebied	4
2. Typering grondgebruik	8
3. Geologie en archeologie	12
4. Hoogte	14
5. Verkaveling en waterstaat	18
6. Bestuurlijke situatie tot 1795	24
7. Bijzondere bouwwerken	26
8. Waardevolle ensembles en structuren	36

Het project 'Hergebruik Cultureel Erfgoed Midden-Delfland' wordt financieel mogelijk gemaakt door de gemeente Midden-Delfland, de Provincie Zuid-Holland en het 'Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling: Europa investeert in zijn platteland'. Het project wordt onder verantwoordelijkheid van de Stichting Groen Goud uitgevoerd door de Stichting Midden-Delfland is Mensenwerk.

1. BEGRENZING STUDIEGEBIED

De Harnaschpolder, Woudse Polder en Groeneveldse Polder worden in het noorden begrensd door de Zweth (het oostelijke stuk wordt ook wel de Dulder genoemd) en in het zuiden door de Woudseweg. De Groeneveldse Polder heeft als westelijke grens de Lierhand en de Noordlierweg. Vanouds hoort de z.g. Galghoek, omsloten door de Woudseweg, de Monsterwatering, de Oostbuurtseweg en de Kromme Zijde bij de Groeneveldse Polder. In de bespreking wordt, behalve aan de Harnaschpolder en Woudse Polder, alleen aandacht besteed aan het resterende open weidegebied in het oostelijk deel van de Groeneveldse Polder, de Zwethstrook met Hofzicht en de Zeven Gaten en de boerderijstrook aan het begin van de Oostbuurtseweg. Het westelijke en meest zuidelijke deel van de Groeneveldse Polder, waar voornamelijk tuinbouw is gevestigd, valt sinds 1 januari 2004 onder de gemeente Westland. De Groeneveldse of Monsterwatering scheidt de Woudse Polder van de Groeneveldse Polder.

De Woudse Polder wordt in het oosten van de Harnaschpolder gescheiden door de Harnasch- of Lotswatering. In het noordoostelijke deel van de Woudse Polder is een deel van het gebied in het midden van de negentiende eeuw droogmakerij geworden (de Woudse Droogmakerij).

De Harnaschpolder is in geologisch en historisch opzicht altijd nauw verbonden geweest met de Woudse en Groeneveldse Polder en vormde daarmee oorspronkelijk ook bestuurlijk een eenheid: de kleine Hof van Delft. Aan de oostzijde wordt de Harnaschpolder begrensd door de Noordhoornsewatering en het Look (de Lookwatering).

Voor de poldervorming maakte het gehele gebied deel uit van het stroomstelsel van de rivier de Lee of Lier. De ontginningen behoorden tot de grafelijke Hof van Delft. De oudste middeleeuwse bebouwing was georiënteerd op het noorden, namelijk op de Zweth en de Zwethkade Zuid. In de dertiende eeuw werd de Woudseweg de belangrijkste ontsluitingsweg. Binnen enkele jaren zal de

Harnaschpolder volledig met bedrijven en woningen bebouwd zijn. Een deel van deze polder is sinds 1 januari 2004 Delfts grondgebied. Van de oude structuur resten hier straks alleen nog de Noordhoornsewatering en het Look, die beide de oostelijke grens van de Harnaschpolder vormen, de Harnaschwatering, die de scheiding is met de Woudse Polder, en de Woudselaan. Deze laan, die uit de ontginningstijd dateert, verbindt de Dijkshoornseweg met de Harnaschkade.

Monsterwatering en Groeneveldse Polder

2. NAAMGEVING

De naam Harnasch (*harnas, he(e)rnesse*) heeft twee betekenissen. Een nesse is een stuk land met een puntige vorm, vaak in de vorm van een landtong. Nes betekent dus landtong en als men het gebied van de hernesse dat zich uitstrekt over de huidige Harnaschpolder, de Woudse Polder en de Groeneveldse Polder op de kaart bekijkt, vormen deze drie polders samen inderdaad een puntvorm waarbij de punt in de richting van De Lier wijst. De naam Hernesse zal derhalve tot stand zijn gekomen voordat het gebied werd doorgraven door de noord-zuidlopende vaarten die deze polders momenteel scheiden. *Har* of *her* is een vocatief voor het woord heer, vaak in de betekenis van mijn heer of des heren. Archiefonderzoek heeft uitgewezen dat dit hele gebied oorspronkelijk heeft toebehoord aan de Hollandse graaf. De Hernesse was dus de landtong van de heer (is de graaf). Een andere interpretatie is dat he(e)r een woord van Vlaamse oorsprong is, dat verwijst naar *herde* (kudde vee) of naar de betekenis van weide of beemt

De her- of heernesse werd in de Middeleeuwen soms onderscheiden in respectievelijk Hoog-Harnasch (Harnaschpolder), Woud- of Middel-Harnasch (het gebied rondom 't Woudt) en Laag-Harnasch

Rietland langs de Zweth

(de Groeneveldse Polder), daarmee verwijzend naar de relatief hoge ligging van het maaiveld van dat moment. Wat betreft de oorspronkelijke begroeiing van het oppervlak zijn er twee toponiemen in de Woudse Polder die tegenstrijdig lijken, daar ze aan dezelfde omgeving zijn gegeven en ieder aan een ander type landschap refereren. Het gaat om de naam 't Woudt en de naam *hoevehorzen* (hovenhoeren), die in middeleeuwse bronnen aan het gebied tussen de Woudseweg en het dorp

't Woudt zijn gegeven.

Toponiemen met het bestanddeel *woud* komen veelvuldig in het gebied rondom Delft voor. Een vergelijking van de aanwezigheid van woudnamen met de geologische kaart wijst uit dat ze zijn gesitueerd op de uitlopers van zavelige kreekvullingen van de voormalige Gantel. In de directe omgeving van deze kreekvullingen komt klei en klei-op-veen voor. De zavelige ondergrond, gecombineerd met het voedselrijke rivierwater dat in de restbeddingen van de geul stroomde, maakte het mogelijk dat zich ter plaatse een moerasbos met eiken en essen ontwikkelde. Bij woudnamen moet vooral worden gedacht aan vrij ontoegankelijke moerasbossen, die zonder ontwatering niet als een akker of weideland in gebruik kon worden genomen. Dit is in contrast met de veldnaam *hoevehorzen*, die een verbastering is van het woord gorzen (gorzen van het hof), hetgeen wijst op aangeslibd (buitendijks) land. Voor een gors is een begroeiing met biezen, riet of griendhout eerder karakteristiek dan een bosbegroeiing.

't Woudt op de achtergrond

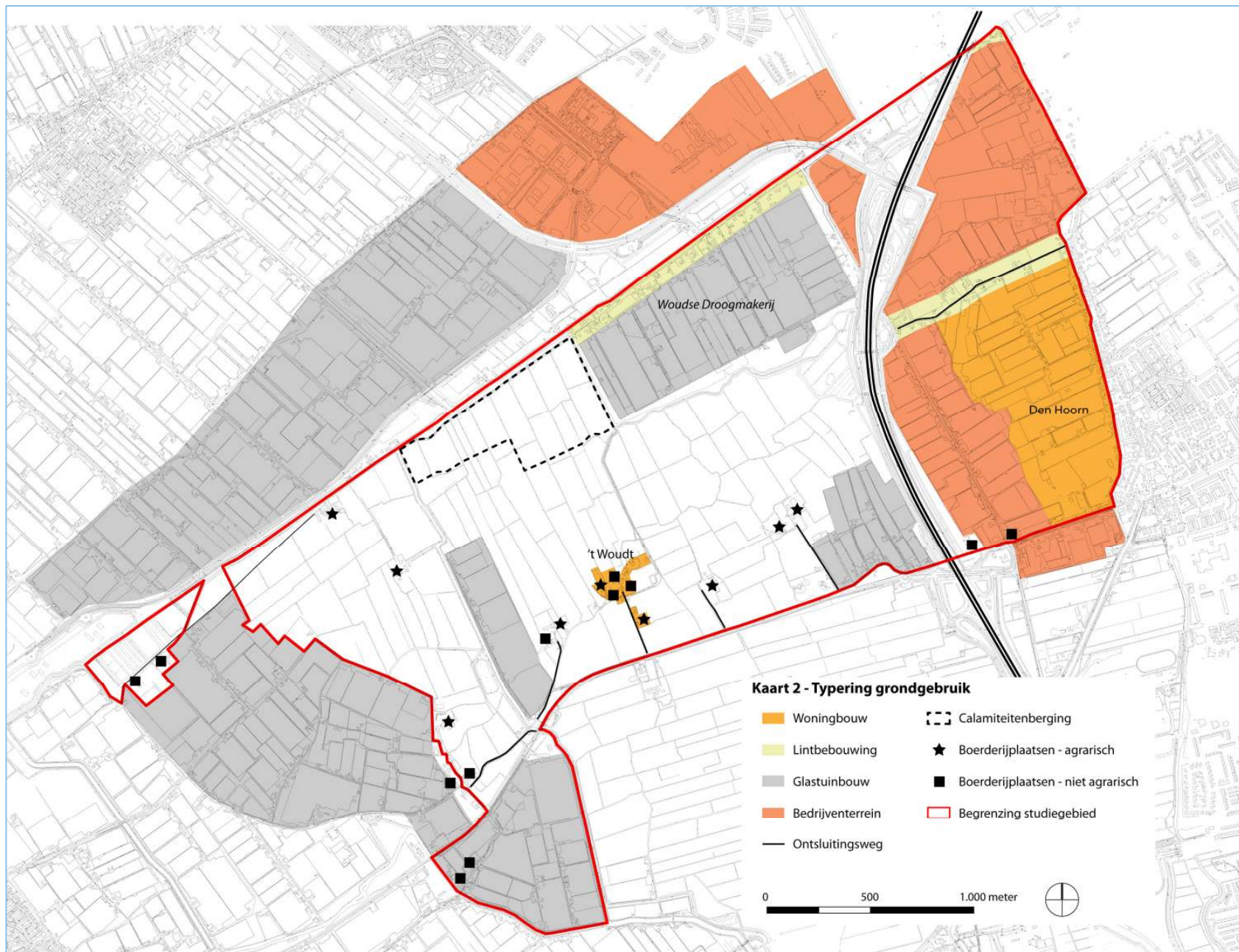
Veeuwertje de Meer

Mogelijk ligt de oplossing van deze tegenstrijdigheid in een verschillende ouderdom van de naamgeving. Een hypothese is dat de verwijzing naar moerasbos (woud-toponiem) een oudere situatie weergeeft, namelijk de situatie zoals die bestond toen het gebied in de tiende eeuw werd bewoond, terwijl de gors-toponiem verwijst naar de inbraak van de zee in de eerste helft van de twaalfde eeuw, toen het bos al was gekapt. Ten slotte geeft de naam Groeneveld de positie van dit terreindeel ten opzichte van de Hof van Delft goed weer. Veldtoponiemen zijn een algemene aanduiding voor woeste gronden - oorspronkelijk niemandsland - die later aan de dorpsgemeenschap of de grondheer toekwamen, in dit geval dus de Hollandse graaf. Veldtoponiemen komen derhalve vooral voor aan de periferie van het in cultuur gebrachte gebied en werden aanvankelijk extensief gebruikt, vooral voor het weiden van vee. Het gaat steeds om terreinen op veen en klei-op-veen in de nabijheid van negende- of tiende-eeuwse woonplaatsen. Vanuit de Hof van Delft, met zijn centrum ter plekke van de huidige stad Delft, vormde de Groeneveldse Polder inderdaad de periferie van deze hof.

De naam *Galghoek* verwijst naar de galg die op de Oostbuurtseweg heeft gestaan, nabij het oorspronkelijke rechthuis van De Lier. Het aangeduide land ligt tegenover deze oude rechtplaats.

Woudse Polder en boerderijplaatsen richting Woudseweg en Delft

3. TYPERING WOUDESE POLDER EN GROENEVELDSE POLDER

De typering van de Harnaschpolder wordt niet nader uitgewerkt, omdat deze polder door de aanwezigheid van de afvalwaterzuiveringsinstallatie (AWZI) en de A4 en de komst van bedrijven en woningen haar agrarisch karakter binnen enkele jaren geheel zal verliezen. Alleen het Look (de Lookwatering), de Noordhoornsewatering, de Harnasch- of Lotswatering en de Woudselaan, een oude ontginningsweg, blijven in deze polder herkenbare elementen uit het verleden.

De Woudse- en Groeneveldse Polder maken deel uit van een bijzondere zone in de oorspronkelijke morfologie van het landschap. Een subtiel patroon van zandige kreekruigen in de klei-op-veen bodemopbouw heeft een kenmerkende blokverkaveling tot gevolg gehad, die het gebied op een bijzondere wijze structureert. Het kerkdorp 't Woudt en een aantal oude boerderijen zijn op subtiel wijze in dit patroon opgenomen. De bodemgesteldheid heeft in de

Waterinlaat calamiteitenberging met 't Woudt op de achtergrond

Woudse Polder de bewoningsgeschiedenis meer dan tweeduizend jaar bepaald. Hierdoor is er sprake van een bijzondere symbiose, die deze polder in veel opzichten uniek maakt.

De Zweth aan de noordzijde van beide polders heeft vanaf de Middeleeuwen een belangrijke functie in de afwatering van Delfland. Daarnaast is dit kanaal altijd een voorname vervoerslijn geweest tussen stad (Delft) en platteland (Westland). De calamiteitenberging in de Woudse Polder (sinds najaar 2008) is via een pompinstallatie direct verbonden met de Zweth. Bij de aanleg van de zuidelijke dijk van deze berging is rekening gehouden met de archeologische waarden en het vrije zicht op de omgeving. Over het weidevogelbeheer zijn in de Woudse Polder afspraken gemaakt met de gebruikers.

Van noord naar zuid wordt het poldergebied doorsneden door de Monsterwatering en de Harnaschwatering, twee boezemwatergangen die het gebied verankeren in de hoofdstructuur van Midden-Delfland. De Woudseweg verbindt de A4 met het zuidelijke deel van het Westland.

Het Look langs Lookwatering

Woudse Droogmakerij

Woudselaan

De Woudse Polder heeft door de Woudse Droogmakerij, het tuinbouwgebied langs de Woudseweg en de Molenlaan en straks de bedrijvzone ten oosten van de A4 veel weidegrond verloren. De openheid van het centrale deel van deze polder wordt het sterkst beleefd halverwege de Lotsweg, de Zweth en vanaf de Woudseweg richting het kerkdorp 't Woudt. Het resterende open weidegebied van de Groeneveldse Polder is eveneens het best te overzien vanaf de Woudseweg en de Zweth. De boerderij op de voormalige kasteelwerf van Groeneveld ligt in deze polder nog steeds als een enclave in het open weidelandschap. Uitgezonderd vanaf de noordzijde (de Zwethzone) zijn er vanaf de andere zijden aan de horizon overal stadsbebouwing en kassen waar te nemen. Het kerkdorp 't Woudt is sinds het midden van de dertiende eeuw een bebouwde enclave in het open weidelandschap. De Woudse Droogmakerij manifesteert zich nog steeds duidelijk door de lage ligging en de aanwezige tuinbouw. Het deel van de Woudse Polder ten oosten van de A4 zal straks gevuld zijn met bedrijven. Deze zone wordt door enkele bruggen over de Harnaschwating verbonden met het bedrijventerrein in de Harnaschpolder.

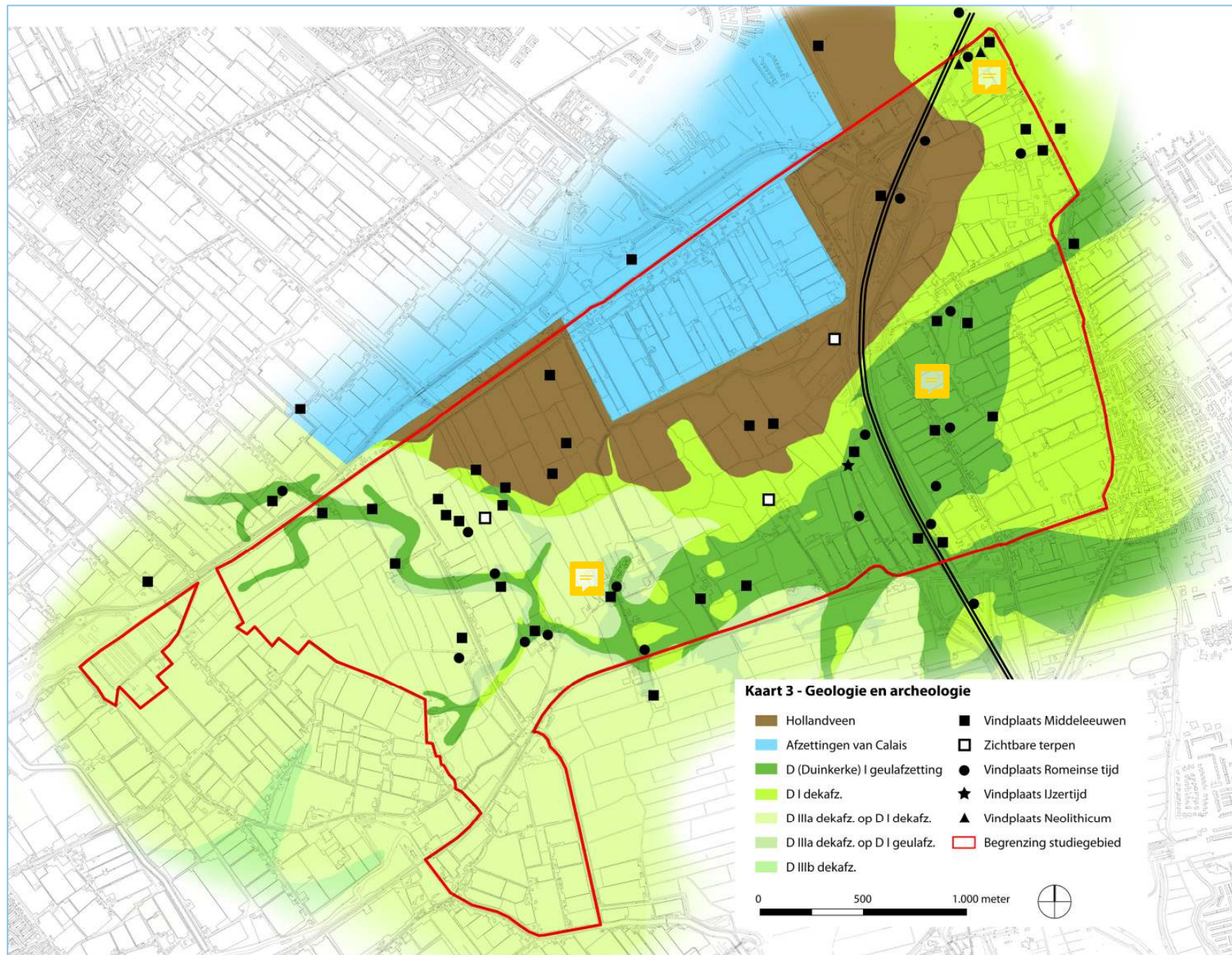
Je kunt nog steeds om de Harnasch- en de Woudse Polder lopen. Er zijn plannen om de Groeneveldse Polder door middel van een brug over de Monsterwating voor voetgangers te ontsluiten.

De Zweth met de Schapweimolen (Rijswijk)

Woudse Polder gezien vanaf 't Woudt richting Delft. Rechts enkele boerderijplaatsen aan de Woudseweg

4. GEOLOGISCHE SITUATIE

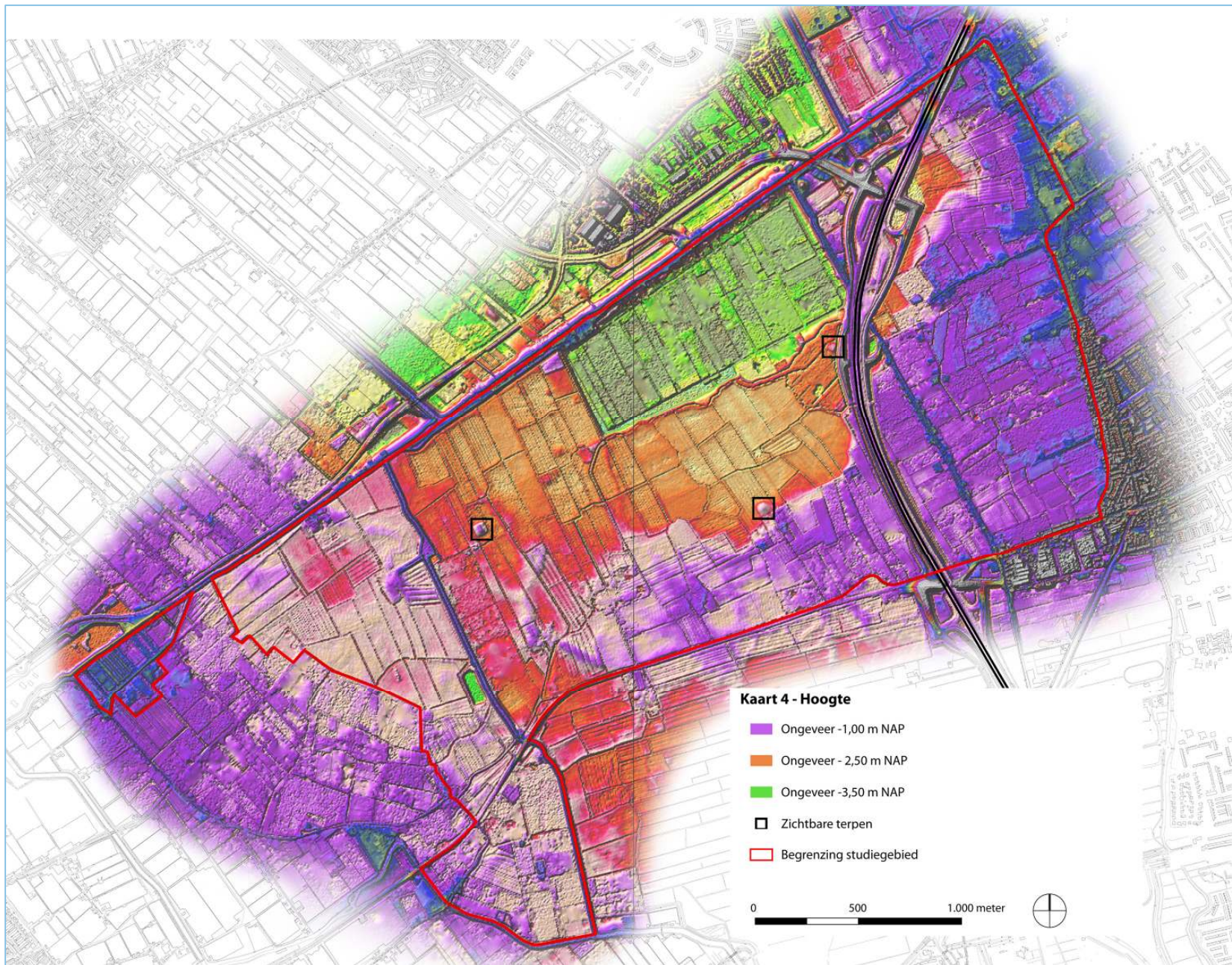
Het noordelijke deel van de Groeneveldse Polder, Woudse Polder en de Harnaspolder bestaat uit veen, dat gedeeltelijk is afgedekt met een dunne laag klei. Tot het eind van de twaalfde eeuw lag deze grond relatief hoog ten opzichte van de omgeving. In het noordoostelijke, centrale en zuidelijke deel van de Harnaspolder, het zuidelijke deel van de Woudse Polder en met uitlopers in de oostelijke helft van de Groeneveldse Polder komen afzettingen van de rivier de Gantel voor uit de laatste drie eeuwen voor onze jaartelling. De meest westelijke tak van deze rivierafzetting is in de Woudse Polder nog slechts een baan die in westelijke richting steeds smaller wordt.

In de Groeneveldse Polder komt een dikke laag dekafzettingen voor. Deze zijn tijdens stormvloeden in het tweede kwart van de twaalfde eeuw vanuit uitlopers van het Lier- of Leestelsel afgezet tot in de Harnaspolder. De Meer, een kronkelende sloot die langs 't Woudt in oostelijke richting liep, maakte oorspronkelijk deel uit van het Lierstelsel. De dekafzettingen liggen als een dunne kleilaag op een deel van het veengebied.

Als gevolg van de ontwatering is de veenbodem in de Late Middeleeuwen gaan inklinken, waardoor de geulafzettingen als hoger gelegen kleiruggen in het landschap kwamen te liggen. Vanaf 1804 werd het noordoostelijke deel van de Woudse Polder uitgeveend; in 1846 volgde de drooglegging. Daar liggen nu de afzettingen van Calais aan het oppervlak, die rond 4000 jaar vóór Chr. in een waddenzee zijn ontstaan.

De Meer slingert richting Woudse poldergemaal

5. BEWONINGSGESCHIEDENIS

De oudste bewoning in het plangebied vond plaats in het uiterste noorden van de Harnaspolder. Daar lag een duintje in de strandvlakte dat ongeveer tussen 3600 en 3400 voor Chr. permanent werd bewoond door een gemeenschap van ongeveer vier gezinnen die landbouw bedreven en jaagden en visten in de omgeving. De voortdurend stijgende grondwaterspiegel zorgde ervoor dat de strandvlakte rond het duin in een moeras veranderde zodat het duin geleidelijk verdronk. Als gevolg van de vernatting ontstond een moerasgebied waarin veen werd gevormd. Het toenmalige gebied laat zich goed vergelijken met de Biesbosch.

Slechts incidenteel wordt het gebied in de daarop volgende periode bezocht, zoals blijkt uit enkele vondsten die afkomstig zijn van de bewoners van de zogenaemde Vlaardingencultuur (ca. 2400 voor Chr.).

Rond 500 voor Chr. brak de zee opnieuw het land binnen. Een belangrijke geul was de Gantel die dwars door het plangebied heen liep. Aanvankelijk had dit water nog het karakter van een onschuldig veenwater dat de directe omgeving ontwaterde. Aan de oevers van dit veenwatertje werd in de IJzertijd rond 300 voor Chr. gewoond. Sporen van deze bewoning zijn in de Woudse Polder nabij de huidige A4 aangetroffen. Deze nederzetting werd na korte tijd door de steeds breder wordende stroom van de Gantel geërodeerd en/of afgedekt door een kleilaag. De geul zelf vulde zich geleidelijk met zandige klei. In de Romeinse tijd waren de oeverwallen van deze geul zo hoog opgeslibd, dat vanaf de eerste tot en met de derde eeuw om de ongeveer 300 meter een boerderij heeft gestaan. Tussen de boerderijen was het gebied intensief verkaveld met greppels en sloten. Dit verkavelingsstelsel is te vervolgen tot in de Plaspoelpolder in Rijswijk. Verscheidene boerderijplaatsen zijn in de Harnaspolder en de Woudse Polder aangetroffen, enkele daarvan en delen van het verkavelingspatroon zijn inmiddels tijdens opgravingen onderzocht. Het gaat steeds om erven waarop een boerderij heeft gestaan.

Aan het einde van de derde eeuw na Chr. vernatte het gebied weer en werd er opnieuw veen gevormd. Mogelijk leidde dit tot de vorming van een moerasbos met vooral elzen en berken op het veen en eiken en essen op de voormalige kreekruggen. Ter plekke van de latere Woudse Droogmakerij zal zelfs hoogveen zijn gevormd.

Vanaf de tiende eeuw wordt het gebied weer bewoond. De oudste bewoning bevond zich in het veengebied in het westelijke deel van de Woudse Polder en in het oostelijke deel van de Groeneveldse Polder. De boerderijen werden rechtstreeks op het maaiveld gebouwd. Later, na de overstromingen van het tweede kwart van de twaalfde eeuw, werden de woonplaatsen deels verplaatst naar de rand van het kleidek met het veengebied, waar de huiserven werden opgehoogd tot lage huisterpen. In die tijd werd het gebied opnieuw verkaveld en was het bij de boerderijen behorende land vooral noord-zuid gericht, georiënteerd op de Zweth en de er langs lopende kade (Zwethweg). In de Harnaspolder werden ook enkele terpen aan de rand van het veengebied opgeworpen die

Sporen van bewoning

Opgravingen in de Harnaspolder

Reconstructie van een Neolithische woning

eveneens gericht waren op de Zweth en de Zwethweg. Zuidelijker werden boerderijen gebouwd op nauwelijks verhoogde erven op de klei, vaak in de buurt van oude prielen (kleine geulen die uitmonden in de hoofdgeulen aan de rand van de wadplaten die boven gemiddeld hoogwaterpeil liggen en begroeid zijn met zoutplanten en daardoor ook wel schorren, gorzen of kwelders worden genoemd). De prielen lijken in ouderdom terug te gaan tot in de Romeinse tijd. In de loop van de dertiende en veertiende eeuw werden vrijwel alle terpen verlaten.

Als gevolg van oxidatie en inklinking van het veen en klei-op-veen kwamen de geulafzettingen als hoger liggende kreekruggen in het landschap te liggen. Ze werden andermaal een aantrekkelijke plek om op te wonen. Vanaf de late twaalfde eeuw werden dan ook de boerderijen steeds meer op deze pre-Romeinse geulafzettingen gebouwd. Vele van de toen naar de kreekrug verplaatste boerderijen bleven bewoond tot vandaag de dag. De meeste boerderijen in de Woudse Polder staan nog steeds op deze verlande Gantelarm, die duidelijk als hoge rug in het landschap is waar te nemen. Op een breder deel van de kreekrug ontstond het dorp 't Woudt, waar kort voor 1277 een kerk werd gesticht. Het

De Zeven Gat met op de voorgrond de Zweth

Bewoning Groeneveldse Polder langs de Zweth

middeleeuwse kerkenpad tussen de Harnaschwating en de kerk loopt over de verlande Gantelarm.

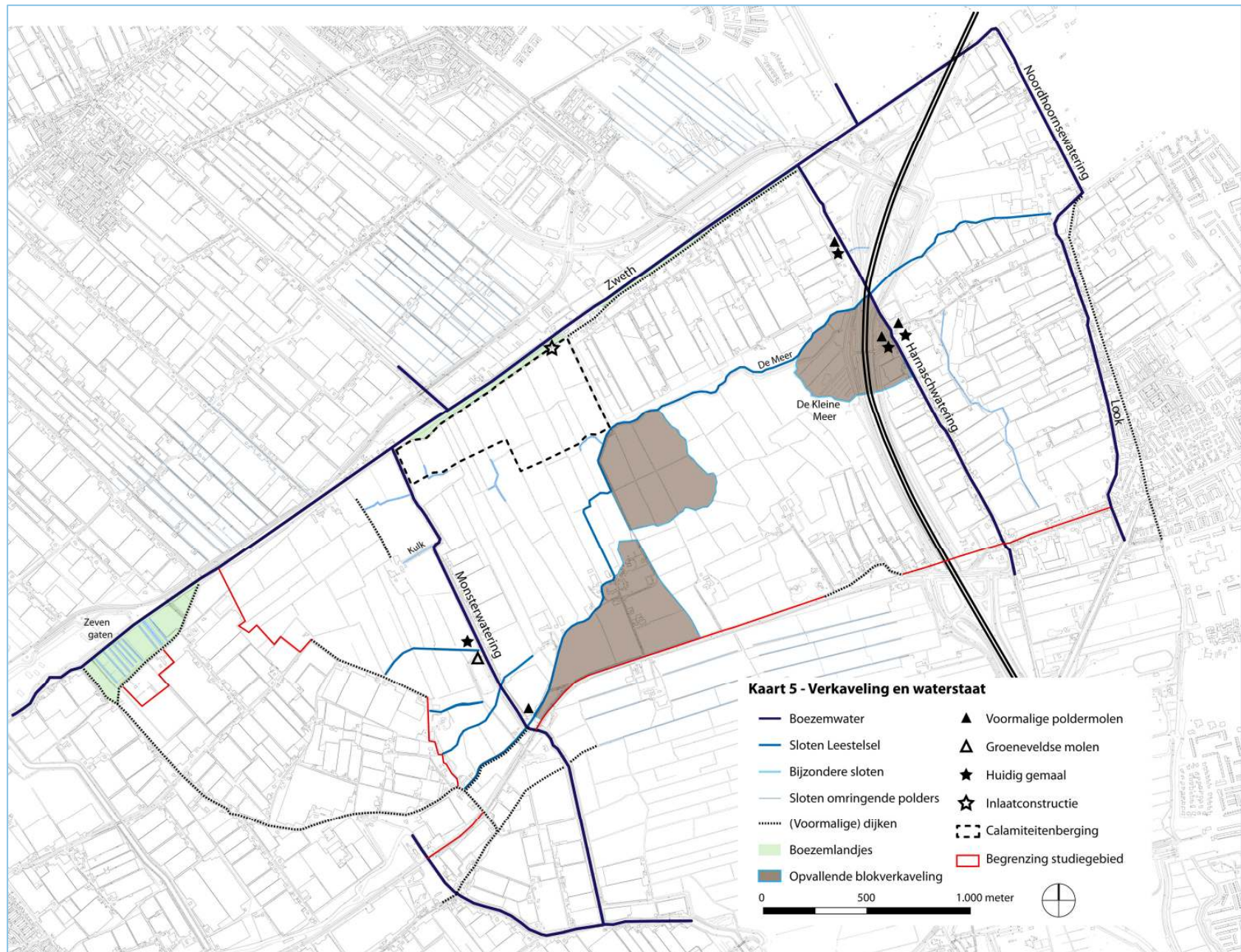
In de Groeneveldse Polder bleef de bewoning in de nabijheid van de Zweth gehandhaafd. In deze polder is namelijk veel minder veen aanwezig. In de dertiende eeuw verrees in de noordoosthoek van die polder kasteel Groeneveld, dat waarschijnlijk tot 1351 bleef bestaan en in dat jaar als gevolg van de Hoekse en Kabeljauwse Twisten werd afgebroken. De grachten van dit kasteel werden voorzien van vers water uit de Monsterwating doordat er een kulk vanuit dit boezemwater naar de gracht was gegraven. In de noordwesthoek van de Groeneveldse Polder groeide in de zeventiende eeuw een boerderij uit tot een buitenplaats, namelijk Hofzicht. In het buitenland tussen de Groeneveldseweg en de Zweth liet de eigenaar watergangen graven om te spelevaren en te vissen. In de volksmond heet deze strook *'de Zeven Gat'*.

In de Harnaschpolder lagen in de twaalfde en dertiende eeuw diverse boerderijen middenin de polder. Vanaf de late twaalfde eeuw werden nieuwe boerderijen steeds meer langs de Noordhoornseweg en de Dijkshoornseweg gebouwd; vanaf de dertiende eeuw werden de meeste boerderijen, die middenin de polder lagen, verlaten.

Vanaf de zeventiende eeuw kwam in het oostelijke deel van de Harnaschpolder tuinbouw tot ontwikkeling. Deze locatie was daar geschikt voor vanwege de zavelige ondergrond van de kreekrug die zich daar bevindt en vanwege de goede verbindingswegen over water en over de weg naar Delft en 's-Gravenhage. Deze tuinbouw breidde zich steeds verder uit, de laatste decennia vooral als glastuinbouw. Vanaf ongeveer 1920 begon ook de tuinbouw tot ontwikkeling te komen in de Woudse Droogmakerij. In het zuidelijke deel van de Woudse Polder en in het zuidelijke deel van de Groeneveldse Polder kwam de tuinbouw pas na de Tweede Wereldoorlog op. Ook hier speelden de bodemgesteldheid en de gunstige verkeersgeografische ligging een belangrijke rol in de locatiekeuze.

Woudseweg 178

6. VERKAVELING

Erg opvallend is de verkaveling in de Groeneveldse Polder, Woudse Polder en Harnaschpolder. In tegenstelling tot de meeste andere polders in Delfland, waar hoofdzakelijk langwerpige percelen in een strokenverkaveling zijn te vinden, komt hier een blokverkaveling voor. De herkomst van de sloten in de drie polders is verschillend:

1. Er zijn sloten die als priel of restbedding deel hebben uitgemaakt van het Gantelstelsel. In de Romeinse tijd (de eerste eeuwen van onze jaartelling) zijn ze in de Harnaschpolder en het oostelijke deel van de Woudse Polder benut voor de natuurlijke afwatering en als perceelscheiding. Sommige van deze prielen zijn als sloten tot nu toe bewaard gebleven.

2. Veenwatertjes. De Meer heeft zijn begin gehad in het oostelijk deel van de Harnaschpolder. Het is een natuurlijk water dat aan de voet van het veenkussen (de latere Droogmakerij) liep en uitmondde in het Leestelsel. In de eerste helft van de twaalfde eeuw werd dit water geactiveerd door overstromingen vanuit het Leestelsel.

3. In de Groeneveldse Polder en Woudse Polder liggen diverse andere sloten, die als uitlopers gelden van het Leestelsel, een getijderivier die vanaf de IJzertijd tot de twaalfde eeuw functioneerde, voordat deze werd ingedijkt en afgedamd.

4. In het voormalige terpengebied in de noordoostpunt van de Groeneveldse Polder en in het noorden en oosten van de Woudse Polder bestaan nog enkele kromme sloten. Deze zijn recht gegraven, maar door het gewicht van de ernaast opgeworpen huisterpjes zijn de sloten naar buiten gedrukt. Dit was voor de komst van de A4 ook het geval in het noordelijk deel van de Harnaschpolder.

5. De overige sloten zijn gegraven vanaf het midden van de twaalfde eeuw en omsluiten rechthoekige percelen land.

De stukken land met sloten met een natuurlijke of kunstmatige herkomst laten zich aaneen voegen tot grotere verkavelingsblokken, waarin één of meer middeleeuwse woonplaatsen (op terpen) zijn getraceerd. Later blijken deze verkavelingsblokken samen te vallen met de verschillende rechtsgebieden van de Hof van Delft en van een aantal edelen uit de omgeving van de graaf (zie hoofdstuk 9 over de bestuurlijke situatie).

Kromme sloten in de Groeneveldse- en Woudse Polder

Opvallende blokken zijn:

1. Het hofland rondom het kerkdorp 't Woudt in de Woudse Polder.
2. De kavels gelegen tussen de Meer, de Kleine Meer (een zuidelijke aftakking van de Meer) en de Harnaschwatering in de Woudse Polder.
3. Een blok tussen de Molensloot en de Harnaschwatering in de Harnaschpolder.

De snelweg A4 doorsnijdt de Woudse Polder en (wat verderop) de Harnaschpolder

7. WATERSTAATKUNDIGE SITUATIE: BEDIJKING

In de Groeneveldse Polder, de Woudse Polder en (tot voor kort in) de Harnaschpolder is een aantal natuurlijke sloten bewaard gebleven. Sommige behoorden tot het prielenstelsel van de Gantel (Romeinse tijd), andere maakten deel uit van de bovenloop van het Leestelsel of zorgden voor de afwatering van het veenkussen dat ter plekke van de Woudse Droogmakerij heeft gelegen (Vroege Middeleeuwen tot en met twaalfde eeuw). Op moderne topografische kaarten zijn deze sloten nog steeds herkenbaar. De bekendste zijn de Laansloot in de Groeneveldse Polder en de Meer in de Woudse Polder. De laatste liep oorspronkelijk door in de Harnaschpolder. Deze wateren hebben altijd een belangrijke rol gespeeld bij de afwatering.

Na de overstromingen in het tweede kwart van de twaalfde eeuw heeft men de invloed van de Lee willen beteugelen door aan beide zijden een lengtebedijking aan te brengen. Bij de monding van de Lee lagen deze dijken ver uit elkaar en gaven de rivier veel speelruimte voor komberging. Nabij de bovenloop van de Lee, waar de invloed vanuit zee afnam, bogen deze dijken naar elkaar toe en lieten nog slechts een geringe ruimte naast de Lee over. De noordelijke lengtebedijking is in de Groeneveldse Polder (Noordlierweg) en de Woudse Polder nog aanwezig en liep door tot aan de kreek van 't Woudt. De zuidelijke Leebedijking heeft tot achter de boerderij van Overwout in de latere Klaas Engelbrechtspolder doorgelopen. Een eerste dwarsbedijking werd aangelegd tussen de Noord- en Zuidlierdijk ter hoogte van de Lierhand. Hier moet zich een duiker of een sluis in de dwarsdijk hebben bevonden die de uitwatering van het Harnaschgebied op de Lee in de twaalfde eeuw mogelijk bleef maken.

Ook de voorloper van de Woudseweg was een dijk en had een waterkerende functie. Deze moest bescherming bieden tegen overstromingen vanuit het Lierstelsel via de Klaas Engelbrechtspolder. De huidige Oude Woudseweg is een inlaagdijk geweest, die noodzakelijk werd na een doorbraak van die dijk.

De indeling in drie polders dateert uit de dertiende eeuw. Toen doorsneden al twee afwateringskanalen het gebied, namelijk de Monsterwatering en de Harnaschwatering. Beide wateringen werden in het midden van de dertiende eeuw gegraven om het overtollige water uit het westelijke gebied van Delfland via de Gaag en de Vlaardingervaart naar de Maas af te voeren. Rondom de polders werden in de dertiende eeuw kaden opgeworpen met daarin duikers en sluizen of daarop molentjes "om met de hand of met het paard" te malen om het overtollige water vanuit deze polders op het boezemwater te kunnen lozen.

Harnaschwatering richting Woudseweg, rechts Woudse poldergemeal

8. WATERSTAATKUNDIGE SITUATIE: BEMALING

Naarmate de inklinking van de polders voortschreed, groeide de behoefte om de afwatering mechanisch te gaan regelen. De noodzaak hiervoor was aanvankelijk het grootst in gebieden waar klei op veen voorkomt. Hier was door het gewicht van de klei op de veenondergrond het maaiveld aanvankelijk het hardst ingeklonken. De oudste molens zijn dan ook in die zones langs de boezemwateren te vinden. Dit geeft aan dat de veengronden toen nog relatief hoger in het landschap lagen. Pas daarna is als gevolg van de sterkere wateronttrekking het veen gaan oxideren en inklinken tot onder het niveau van de klei-op-veengebieden.

In het begin werd de Groeneveldse Polder bemalen door de molen van de aangrenzende Lierpolder, die in 1445 was gebouwd. In de tweede helft van de vijftiende eeuw werd dit gebied voor een molen te groot en kreeg het ambacht Groeneveld zijn eerste windwatermolen.

Inmiddels had ook de Woudse Polder een eigen molen, die net zoals de Groeneveldse molen het water uitsloeg in de Monsterwatering. Tot de Tachtigjarige Oorlog bemaalde deze molen de gehele Woudse Polder. In 1606 wordt op een kaart voor het eerst de Nieuwe Woudse molen afgebeeld, die op de kade stond langs de Harnaschwating. De molen aan de Monsterwatering werd in het vervolg aangeduid als Oude Woudse molen of Hoge Heulmolen. De molen lag nabij de Hoge Heul in de Woudseweg. Schuin tegenover de Nieuwe Woudse molen stond de Harnaschmolen, die vóór 1572 'Monicks molen' of 'Broedersmolen' werd genoemd. Veel land in de Harnaschpolder behoorde in de Late Middeleeuwen tot het klooster Sion. Het noordelijke gedeelte van de Harnaschpolder werd toen ook wel met de naam 'Broederspolder' aangeduid en de Woudselaan heette 'Broederslaan'. Volgens de 'Informatie op de verponding' bezat het ambacht Woud-Harnasch in 1514 nog maar één poldermolen. De molen van de Harnaschpolder werd kort daarna opgericht. De Oude Woudse molen bemaalde het hoge deel van de

Woudse Polder. Het lage gedeelte werd door de Nieuwe Woudse molen bemalen. Via een sluisje in het kerkenpad kon de Nieuwe Woudse molen indien nodig de Oude Woudse molen bijstaan.

In 1918 kwam voor de Woudse Polder een nieuw gemaal gereed aan de Harnaschwating, waarna beide windmolens overbodig werden. De Nieuwe Woudse molen bleef tot 1924 bestaan. De Oude Woudse molen werd mogelijk iets eerder gesloopt. Op de achtkante fundering bevindt zich een woning. In 1913 werd de bovenkant van de Harnaschmolen gesloopt. In de molenromp kwam een dieselgemaal. In 1932-1933 werd het nieuwe gemaal 'Eensgezindheid' gebouwd, waarna de molenromp werd afgebroken.

Op 12 januari 1804 gaf het Departementale Bestuur van Holland toestemming om het noordoostelijke deel van de Woudse Polder te vervenen. Aan de vervening werd de voorwaarde tot droogmaking gekoppeld. Ter voldoening van deze vergunning kreeg het veenderijbestuur van de Woudse Polder op 31 oktober 1845 goedkeuring voor de droogmaking van een plas van ca. 90 ha. Kort daarna werd de

Groeneveldse molen

Gemaal Harnaschpolder

Gemaal Woudse Droogmakerij

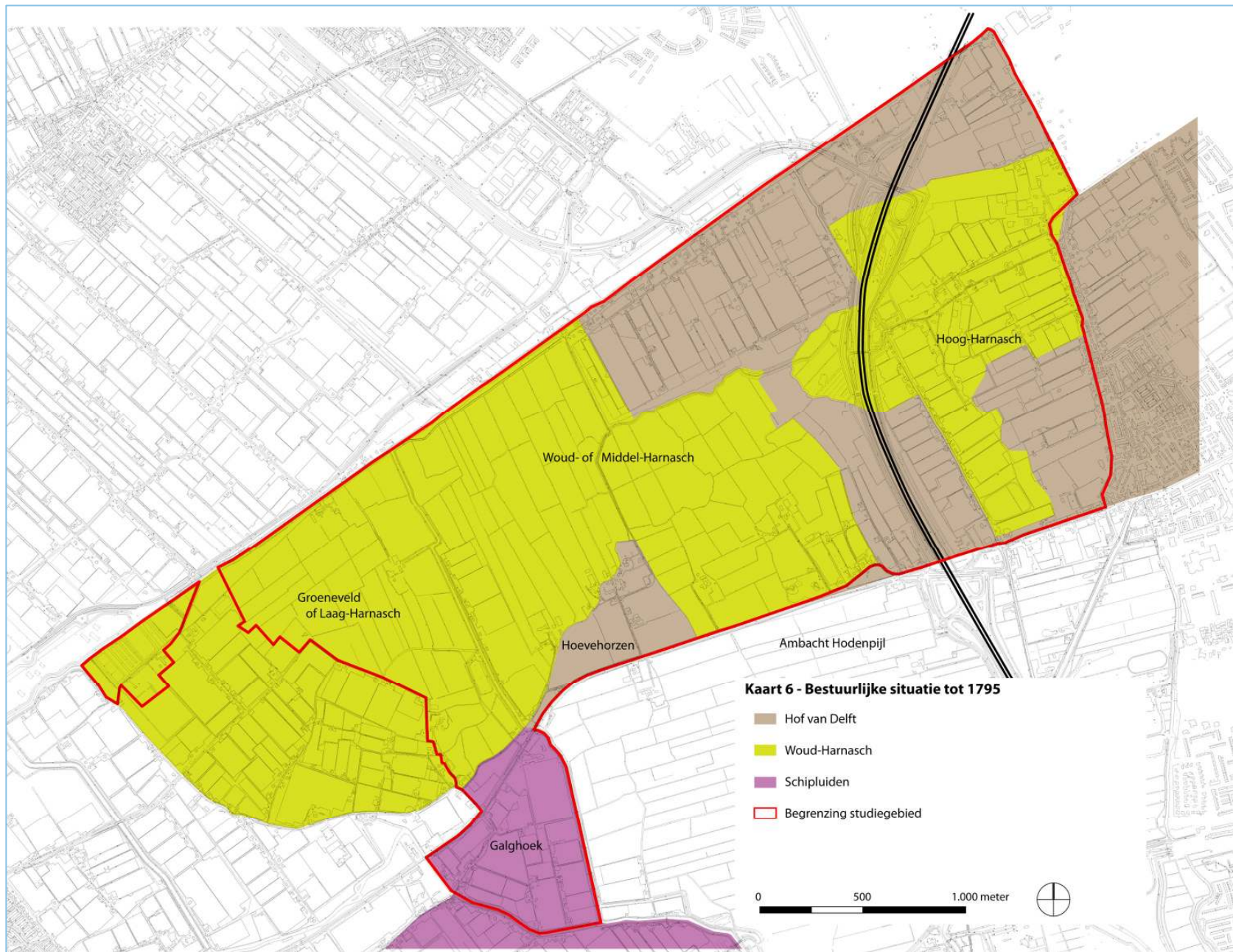
aanbesteding afgekondigd van de bouw van een windvijzelwatermolen. In augustus 1846 begon deze molen met de droogmaling van de plas. In 1857 werd de Woudse Droogmakerij als zelfstandige polder georganiseerd. De molen van de nieuwe polder stond aan de Harnaschkade en sloeg uit op de Lots- of Harnaschwatering. In 1946 werd een mechanisch hulpgemaal bij de molen geplaatst. In de droogmakerij kwamen steeds meer tuinbouwbedrijven. De molen bleef staan, maar raakte ernstig in verval. In 1956 besloot het polderbestuur de molen van de Woudse Droogmakerij te laten restaureren. Vlak voor de oplevering brandde deze molen op 11 december 1957 volledig af en is niet meer opgebouwd.

De Groeneveldse molen is één van de twee windwatermolens die in Midden-Delfland bewaard zijn gebleven. De Dijkpoldermolen aan de Kerkweg in Maasland is de tweede. De huidige Groeneveldse molen dateert uit 1719. Tot 1960 werd de Groeneveldse polder (272 ha) uitsluitend met windkracht bemalen. Daarna is vlak naast de molen een vijzelgemaal gebouwd, dat sinds 1974 wordt aangedreven door een elektromotor.

De komst van een droge calamiteitenberging in het noordwestelijke deel van de Woudse Polder voegt een nieuw hoofdstuk toe aan de waterstaatkundige geschiedenis van deze polder. Het Hoogheemraadschap van Delfland is in oktober 2006 met de aanleg gestart. Het is de bedoeling om hier ten tijde van grote wateroverlast 800 miljoen liter water te bergen, waarvan 500 miljoen liter binnen een vaste berging. De rest kan worden opgevangen door op de zuidelijke kade van de berging een tijdelijke ophoging aan te brengen.

Rechts de calamiteitenberging en het kerkdorp 't Woudt op de achtergrond

9. BESTUURLIJKE SITUATIE

Het gebied van de Harnaschpolder en de Woudse Polder wordt bestuurlijk vaak aangeduid met de naam Woud-Harnasch. Vanouds is hier sprake van twee bestuurlijke systemen. Delen van beide polders vielen onder de grafelijke Hof van Delft. Deze hoflanden zijn door Maerten Cornelisz. omstreeks 1535 vastgelegd op kaarten. De rest van het gebied, waaronder ook Groeneveld, heeft de graaf al vroeg (vóór 1280) gegund aan leenmannen die op de zandgronden achter de Jonge Duinen woonden, zoals de heren Van Wassenaar, Van Raaphorst, Van Teilingen, Van Noordwijk en Van Velzen. Mogelijk hebben zij een rol gespeeld bij de definitieve drooglegging van het gebied na de overstromingen in het tweede kwart van de twaalfde eeuw. Hun herkomstgebied had namelijk geen last gehad van deze overstromingen, waardoor zij in staat waren om hun kapitaal elders te investeren, in plaats van te gebruiken om hun eigen territorium te herstellen. Deze edelen hadden niet alleen die gebieden in leenbezit, maar hadden hierover ook de ambachtsrechten van de graaf ontvangen. Hierdoor was er sprake van een bestuurlijke versnippering. Groeneveld was één van de grootste lenen. In 1203 werd Philips van Wassenaar (de burggraaf van Leiden) heer van Groeneveld genoemd. Arend van Wassenaar nam in 1261 de naam Groeneveld aan, hetgeen mogelijk een aanwijzing vormt dat in die tijd kasteel Groeneveld werd gebouwd.

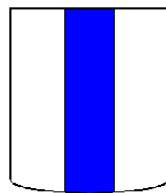
Bartholomeus van der Made trad in het gebied van de hoflanden van Delft voor de graaf op als rentmeester en hofrechter. Hierdoor bezat hij ook het recht om een kerk te stichten (fundatierecht) en een pastoor voor te dragen (patronaatsrecht). Kort voor 1277

Woud-Harnasch

't Woudt

Hof van Delft

Groeneveld

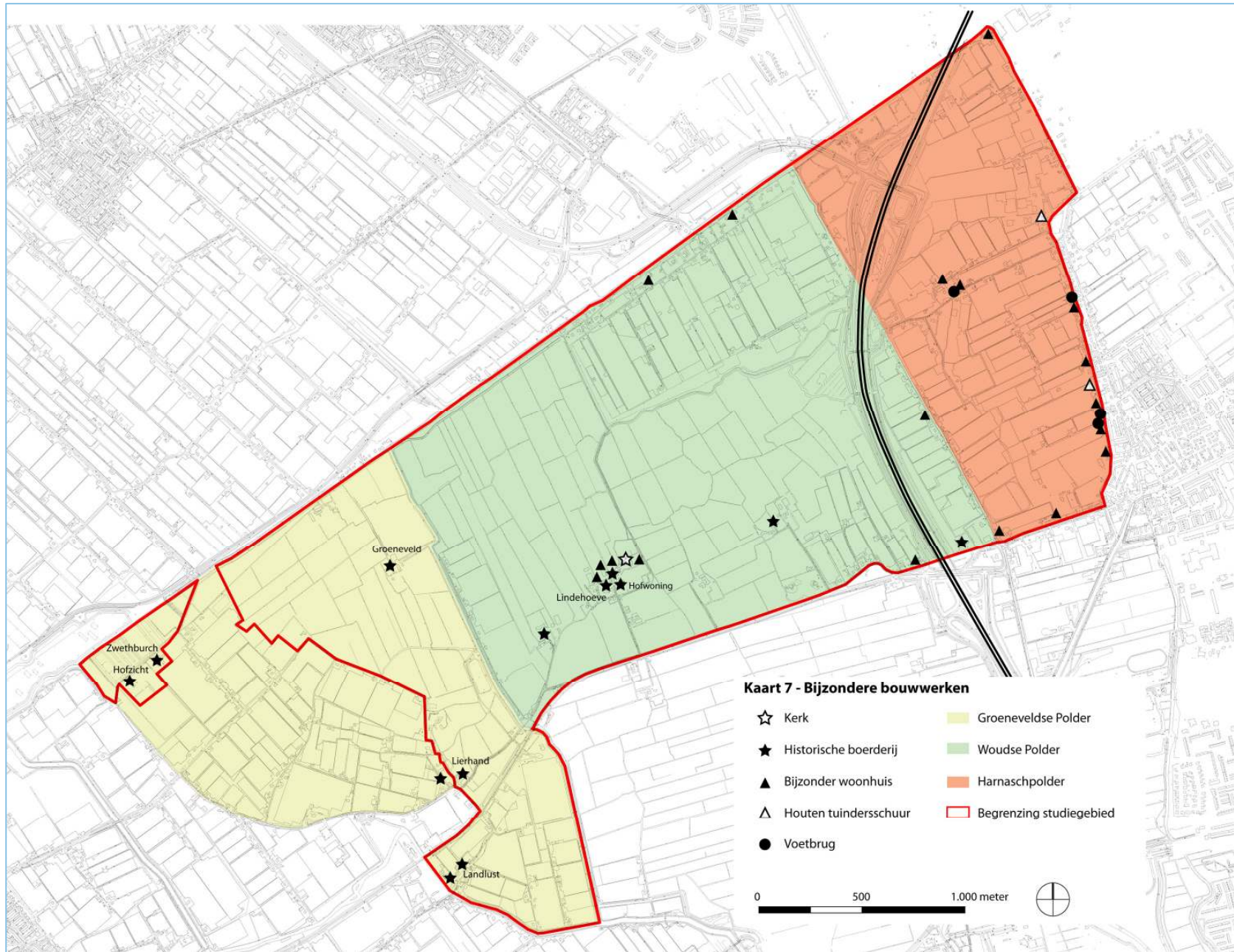
stichtte hij op een stuk hofland dat hij van de graaf in leen had de kerk van 't Woudt. Op 1 november 1277 deed hij afstand van het patronaatsrecht ten behoeve van de parochianen van 't Woudt.

Tot de Franse tijd (1795) behoorde het gebied van de hoflanden tot Hof van Delft, de overige delen in de Harnaschpolder en de Woudse Polder vielen onder het ambacht Woud-Harnasch. Groeneveld, dat ook wel Laag-Harnasch werd genoemd, vormde een aparte ambachtsheerlijkheid. Van 1817 tot 1855 was Groeneveld een zelfstandige gemeente, waarna het gebied werd opgenomen in de gemeente Hof van Delft.

In de Franse tijd was er sprake van een gemeente 't Woudt, waaronder ook een gedeelte van Hof van Delft viel. Na de Franse tijd werd Hof van Delft weer als bestuurseenheid hersteld. De rest van het gebied viel onder de gemeente Hoog- en Woud-Harnasch, die in 1855 bij Hof van Delft werd gevoegd. Op 1 januari 1921 kwam het grondgebied van Hof van Delft dat ten westen van Delft lag bij de gemeente Schipluiden. Sinds 1 januari 2004 behoren het oostelijk deel van de Groeneveldse Polder, de Woudse Polder en het grootste deel van de Harnaschpolder tot de gemeente Midden-Delfland. De rest van de Harnaschpolder valt sinds 2004 onder de gemeente Delft.

De kulk van Groeneveld (nu afgesloten van de Monsterwatering)

10. MONUMENTALE WAARDE VAN HET KERKDORP 'T WOUTD

De directe omgeving van het kerkdorp 't Woudt behoorde tot de grafelijke Hof van Delft. Toen in de dertiende eeuw de bevolking in dit gebied toenam, groeide het verlangen naar een eigen kerk. Deze wens werd kenbaar gemaakt aan Bartholomeus van der Made, die namens de graaf de hoflanden van Delft beheerde. In of kort voor het jaar 1277 werd de kerk van 't Woudt gesticht. Het onderste deel van de toren bestaat uit zware kloostermoppen en kan nog uit de stichtingstijd dateren. Het eerste kerkje was niet veel breder dan de toren. Het huidige schip werd omstreeks 1500 gebouwd; het koor van de kerk werd in 1831 gesloopt om plaats te maken voor het bestaande kerkhof.

De oudste van de nog bestaande boerderijen op 't Woudt is de Hofwoning, die nog bouwsporen heeft uit het midden van de zestiende eeuw. Op deze plaats woonde in de Late Middeleeuwen Adam van der Burch (1415-1505), wiens grafzerk in de kerk van 't Woudt bewaard is gebleven. Na het geslacht Van der Burch

De Hofwoning op 't Woudt

woonden hier de families Dijkshoorn, Van der Kooij en Van Woerden. Tot het eind van het jaar 2007 is de boerderij altijd door vererving overgegaan. De grote boerderij tegenover de Hofwoning, die dubbel bewoond wordt, dateert uit 1665 en draagt de naam De Lindehoeve. De derde boerderij verving in 1893 een oude boerenwoning. De hooiberg van deze boerderij is in 1989 omgebouwd tot koffiehuis.

Oude kaarten laten zien dat de bovengenoemde boerderijen er vanaf zestiende eeuw hebben gestaan. Daarnaast telde het dorp al die tijd enkele arbeidershuisjes, een herberg en een kosterswoning, tevens schoolhuis, en een pastorie. De school van 't Woudt werd in 1874 opgeheven. In 1926 werd het land van de Hofwoning in tweeën gesplitst en kwam er een nieuwe boerderij halverwege de Kerklaan (de laan van de Woudseweg naar het kerkdorp). Ten noordwesten van de oude bebouwing staan drie nieuwbouwwoningen, waarvan er één bij een modern boerenbedrijf hoort.

De Lindehoeve

In 1970 zijn het kerkdorp en het gebied tot de provinciale weg aangewezen als 'beschermd dorpsgezicht'. De waarde van de kern van 't Woudt wordt onder meer bepaald door de ligging van het kerkdorp in zijn omgeving, de groepering van de gebouwen langs de toegangsweg tot de kerk en de rondom de kerk en de andere bebouwing gelegen boomgroepen. Tevens heeft dit deel van de Woudse Polder nog een open landschap, waardoor het beeld van 't Woudt van alle zijden kan worden ervaren. De drie oude boerderijen, de kerk, de kosterswoning en de pastorie hebben de status van rijksmonument.

Interieur kerk van 't Woudt

Pastorie op 't Woudt

De kerk van 't Woudt en links daarvan de kosterwoning/school

11. MONUMENTALE WAARDE VAN DE BOERDERIJEN (KAART 7)

Vanaf de dertiende eeuw werden de boerderijen in het noordelijk deel van de latere Woudse Polder en de Harnaschpolder van de terpjes in het noordelijk deel verplaatst naar de door oxidatie van het veen inmiddels hoger in het landschap gelegen kreekrug van zandige klei. Deze nieuwe boerderijen liggen georiënteerd op de Woudseweg, terwijl de boerderijen op de terpjes op de Zweth gericht lagen. In de Groeneveldse Polder bleven enkele boerderijen op een kleiafzetting in het noorden van de polder gehandhaafd. In de dertiende of het begin van de veertiende eeuw zijn boerderijen uit het hart van de Harnaschpolder verplaatst naar de Dijkshoornseweg.

Waren in de Middeleeuwen de boerderijen in de streek nog van hout, in de zestiende eeuw werden voor het eerst boerderijen van steen gebouwd. Van deze zestiende-eeuwse boerderijen worden nog delen aangetroffen, in het bijzonder in de Woudse Polder ('t Woudt 6-8 en Woudseweg 178 en 180).

Uit de vroege zeventiende eeuw dateert onder andere Woudseweg 134. Al deze boerderijen met zeer oude elementen hebben zich in de loop der eeuwen ontwikkeld van kleine L-vormige boerderijen tot soms U-vormige (Woudseweg 178) of lange L-vormige (Woudseweg 134). De boerderijen Woudseweg 180 (grootschalig verbouwd in 1776) en 't Woudt 6-

't Woudt 6-8, Hofwoning

Woudseweg 134

8 kregen uiteindelijk een T-vormige plattegrond.

Ook de boerderij 't Woudt 9-11 (De Lindehoeve) uit 1665 is L-vormig, maar heeft een uitbouw aan de stal. Van deze boerderij is, na een brand in 2004, alleen het monumentale voorhuis nog authentiek.

Uit de zeventiende of achttiende eeuw dateert de boerderij Oostbuurtseweg 25 in het ten zuiden van de Woudseweg gelegen deel van de Groeneveldse Polder.

Uit de achttiende eeuw dateren Woudzicht 1 (met Z-vormige plattegrond) en de Zwethburch (Groeneveld 1), beide nu gelegen in de gemeente Westland. De fraaie boerderij Noordlierweg 3, eveneens gemeente Westland, is gebouwd in 1867. Ook de boerderij Landlust, Oostbuurtseweg 21, dateert uit de negentiende eeuw. Deze boerderij is in een zeer kenmerkende stijl gebouwd.

Vrijwel alle genoemde boerderijen hebben oudere voorgangers gehad op dezelfde plaats. Slechts de moderne boerderij Woudseweg 180a is pas enkele jaren geleden als nieuwe boerderijplaats ontstaan.

Alle boerderijen zijn gebouwd op een relatief hooggelegen kreekrug. Op deze rug wordt nog steeds akkerbouw (maïs) bedreven. Veel boerderijen

Oostbuurtseweg 21

Zwethburch, Groeneveld 1

Oostbuurtseweg 25

hier bezitten dan ook een (restant van) een dorsvloer. Bij een enkele is een zomer(werk)huis aanwezig geweest (Woudseweg 178).

De van bosschages voorziene oprijlaan van Woudseweg 178 is een visueel belangrijk element. Ook bij andere boerderijen zijn groene elementen in de vorm van onder andere boomgaarden en moestuinen aanwezig. De tuinmuur in 't Woudt 6-8 vormt daarbij een zeldzaam hoogtepunt.

Aparte vermelding verdient de achttiende-eeuwse boerderij/tuinmanswoning Noordlierweg 76 (Hofzicht), gelegen in de gemeente Westland. Deze woning is een restant van de vroegere buitenplaats Hofzicht. Het buitenplaatsterrein tekent zich nog volledig af tussen de kassen rondom. De waterpartijen bij de Zweth, de zogenoemde Zeven Gat, vormen een onderdeel van het buitenplaatsterrein. De windsingels, boomgaarden en grote groentetuin zijn een belangrijk relict uit het verleden.

Ook vermeld dient te worden de (moderne) boerderij nabij het vroegere kasteelterrein van kasteel Groeneveld. De voorganger van deze boerderij is met name belangrijk door een rijke bewoningsgeschiedenis. Aan het verleden als zelfstandige ambachtsheerlijkheid herinnert een klein rechthuis op het boerderijterrein. Tot voor enkele jaren verbond een kulk deze boerderij met de Groeneveldse- of Monsterwatering.

Druivenmuur van de Hofwoning

Restant van het rechtshuis (links) en de nieuwe boerderij op het kasteelterrein van Groeneveld

12. JONGE BOUWKUNST EN AFWIJKENDE BEBOUWING (KAART 7)

HARNASCHPOLDER

De nog aanwezige bebouwing in deze polder dateert vanaf het begin van de twintigste eeuw. Zij herinnert aan de toenmalige expansie van de tuinbouw. Achtereenvolgens kwamen er tuinderswoningen langs het Look, de Harnaschwatering, de Woudselaan en langs de Woudseweg. Tussen de Rijstuinheul en de Suikerheul werden aan de noordkant van de Woudseweg twee rijen arbeidershuizen gebouwd. Het oudste rijtje is de z.g. Knakenbuurt, die uit 1898 dateert. De groei van de tuinbouw langs het Look leidde hier tot de bouw van een flink aantal traditionele tuinderswoningen en nog een klein rijtje arbeidershuizen. De oudste huizen dateren van rond 1910. Het veel voorkomen van gevelstenen en het volgen van de architectuurmode van die tijd, geven een aanwijzing over de toenemende welstand, die de vollegrond- en de platglastuinbouw hier brachten. Langs de Dijkshoornseweg staan nog enkele woningen van de oudste tuinbouwbedrijven in de Harnaschpolder. Karakteristieke boogbruggetjes vormen bij deze woningen nog steeds de verbinding over het Look. Over twee vaarsloten in de Harnaschpolder, die voor de ontsluiting van de

Lookwatering 29

Lookwatering 6

Lookwatering 42-44

tuinbouw in de negentiende eeuw zijn gegraven, liggen eveneens nog boogbruggetjes.

Een in zijn functie afwijkend gebouw is het karakteristiek gemaal 'Eensgezindheid' met bedrijfswoning (1933) aan de Woudselaan; beide zijn nog in originele en goede staat. De woningen aan de Woudselaan zijn gevarieerd in leeftijd en uitstraling en geven een aardige doorsnede van de ontwikkeling van de tuinderswoning als statusobject. Ten oosten van de voormalige boerderij op de hoek van de Woudseweg en de Harnaschwatering staat nog een opvallende tuinderswoning. De op grote schaal uitgekochte glastuinbouwbedrijven maken nu plaats voor uitbreiding van de woonbebouwing van Den Hoorn en Delft en voor een regionaal bedrijventerrein.

Langs de Noordhoornseweg staan nog enkele relatief jonge tuinderswoningen. Karakteristiek is het huis uit 1937 met de naam 'Noordhoorn' op de gevel, tegenover de brug naar Sion (Rijswijk).

Lookwatering 54a

Lookwatering schuur

Lookwatering brug

Woudseweg 130

In de noordoosthoek van de polder ligt het Bonte Huis, een pand dat lange tijd ook een herbergfunctie heeft gehad. Het hoofdgebouw is in 1994 vernieuwd; het koetshuis ernaast dateert uit de negentiende eeuw. Nabij het Bonte Huis, vlakbij de Dulder, is een archeologisch monumentje opgericht, dat herinnert aan de vindplaats van een bewoning uit de Steentijd.

Noordhoornseweg 12

Bonte Huis, Noordhoornseweg

De nieuwste bouwwerken tenslotte zijn de in 2007 geopende afvalwaterzuiveringsinstallatie (AWZI) en de A4, met geluidsschermen en een viaduct dat de Woudselaan verbindt met de Lotsweg. De A4 heeft een hoek van de Harnaschpolder afgesneden, die nu deel uitmaakt van de Lotsweg en waaraan enkele nieuwe bedrijven zijn gevestigd.

Afvalwaterzuiveringsinstallatie (AWZI) in de Harnaschpolder

WOUDSE POLDER

De tuinbouw is pas na de Tweede Wereldoorlog goed in deze polder gekomen, met uitzondering van een strook land langs de Oude Woudseweg. Deze strook heeft zich in het laatste decennium sterk uitgebreid. Hier staan nu enkele industrieel aandoende glastuinbouwcomplexen, onder andere in de hoek van de Woudseweg en de Lotsweg. De woning 'Groot Genoeg' dateert uit 1934. De inbreuk van de A4 is hier het grootst door het ruimtebeslag van de weg en door het viaduct van de Woudseweg.

Langs de Harnaschkade staan vijftien voormalige tuinderswoningen, gedeeltelijk vooroorlogs en de rest uit de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw. Verder bevindt zich hier het gemaal van de Woudse Polder, ook genaamd 'De Eensgezindheid', dat geen bijzondere kenmerken vertoont.

Langs de Woudseweg, richting 't Woudt, staan op twee kunstmatige hoogtes moderne villa's (één wordt herbouwd). Hierachter bevinden zich nog twee oude boerderijplaatsen, waarvan er een alleen uit nieuwbouw bestaat. Langs de Molenlaan in het westelijk deel van de polder staat een strook kassen met woningen van wisselende grootte en

'Groot Genoeg'

Zuiderhove, 't Woudt

Harnaschwatering 15

Woudse poldergemaal

architectuur. De uitbreidingsmogelijkheid van dit tuinbouwgebiedje is begrensd. Op de fundering van de Oude Woudse molen staat een achthoekig huis.

Nieuwe bebouwing in de Woudse Polder langs de Woudseweg

WOUDSE DROOGMAKERIJ

De droogmaking van het noordoostelijk deel van de Woudse Polder ving aan in 1846. Weinig bebouwing herinnert nog aan de begintijd. In 1857 stonden er binnendijks twee boerderijen, de huidige Zwethkade-zuid 3 en 38. Beide boerderijen zijn sterk verbouwd. Zwethkade-zuid 3 werd in 1851 gebouwd. De woon- en bedrijfsbebouwing bevindt zich in hoofdzaak langs de Zweth, in het westen ook buitendijks (en strikt genomen dus niet in de droogmakerij). Het laatste pand op deze smalle strook is een restaurant, gebouwd op de plaats van een voormalige scheepswerf. De oudste bakstenen tuinderswoningen langs de Zweth dateren van voor de Tweede Wereldoorlog. De jongere woningen vertegenwoordigen allerlei stijlen en verschillen sterk in grootte. Een flink aantal woningen kan als tuindersvilla worden gekarakteriseerd; veelal worden ze omringd door een rijk aangelegde siertuin. De droogmakerij is in de laatste decennia vrijwel volledig door grootschalige glastuinbouw in gebruik genomen. Een bijzonder bedrijf is hier de Druivenkwekerij Nieuw Tuinzicht, waar onder

Zwethkade-zuid 3

Zwethkade-zuid 38

Nieuw Tuinzicht

andere enkele traditionele druivenkassen in ere blijven.

GROENEVELDSE POLDER

In deze polder heeft het grootste, westelijke deel van het weidegebied plaats gemaakt voor grootschalige glastuinbouw, waardoor de structuur ervan niet meer is af te lezen. Dit gebied wordt buiten de bespreking gehouden.

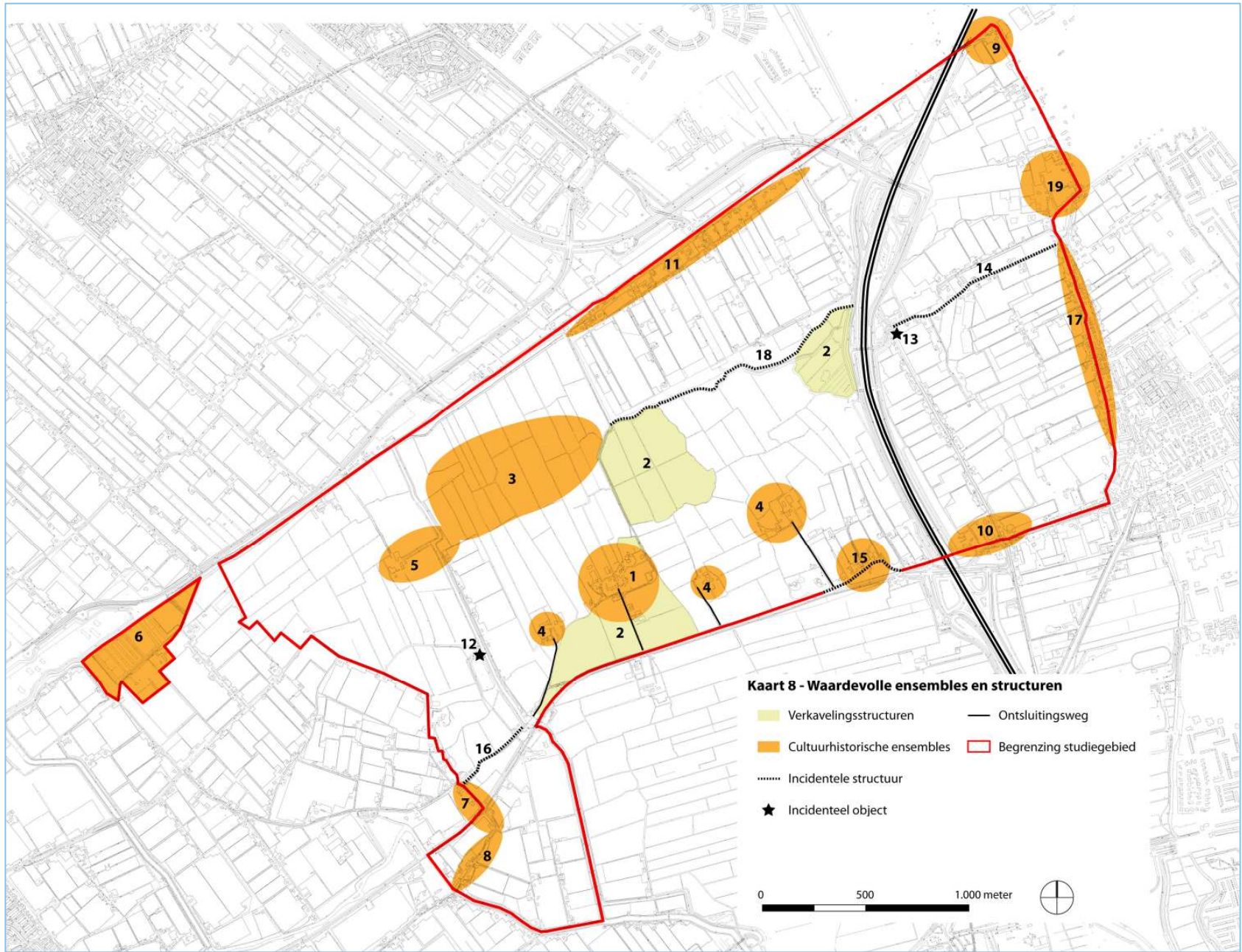
Monsterwating met rechts het tuinbouwgebied langs de Molenlaan

Zwethkade-zuid, langs de Woudse Droogmakerij (links) en de Zweth

De afgedamde Lotswatering; links de Woudse Droogmakerij

13. TOPCLUSTERS VAN DE HARNASCHPOLDER, DE WOUDESE POLDER EN DE GROENEVELDSE POLDER

- 1. Kerkdorp 't Woudt.** Hoge ensemblewaarde; veel objecten met grote bouwhistorische waarde en geschiedenis, zoals kerk, voormalige school en pastorie, diverse boerderijen; oude bebouwing ligt op rivierloop van de Gantel in open landschap.
 - 2. Blokverkeveling Woudse Polder.** Nog waarneembaar op een aantal plaatsen en gebaseerd op oude slootpatronen.
 - 3. Terpen en middeleeuwse nederzettingen.** Een strook ten zuiden van de zuidelijke dijk van de calamiteitenberging, enkele incidentele terpen in het oosten en zuiden van de Woudse Polder met de bijbehorende verkeveling.
 - 4. Boerderijen in zuidelijk deel van Woudse Polder.** Veelal ontsloten door een laan naar de Woudseweg en voorheen ook door een kerkenpad; ligging bepaald door rivierloop van de Gantel.
 - 5. Boerderijplaats Groeneveld.** Voormalige kasteelwerf Groeneveld met oude toegangslaan naar oorspronkelijke Zwethweg, halverwege een afgegraven terp met terpsloot, een kulk van de kasteelwerf naar de Monsterwatering, een bouwvallige schuur die als rechthuis van Groeneveld dienst heeft gedaan.
 - 6. Zwethzone oost.** Met voormalige buitenplaats Hofzicht, de Zeven Gaten en boerderij Zwethburch in de Groeneveldse Polder.
 - 7. Lierhand.** Oude dwarsbedijking, die de Noordlierdijk met de Oostbuurt (Zuidlierdijk) verbindt, met een drietal oude boerderijen en nog een stuk oude Woudseweg.
 - 8. Oostbuurt (behorend bij Groeneveldse Polder).** Twee karakteristieke boerderijen nabij de Zijde, lengtebedijking van de Lee, nabij deze plaats stond de galg van De Lier (Galghoek).
 - 9. Hoek de Dulder-Noordhoornsewatering.** Bonte Huis (voormalige herberg met authentiek koetshuis), ten westen daarvan gereconstrueerd duintje met woning uit de Midden-Steentijd, uit karterend booronderzoek is nabij deze plaats de aanwezigheid van een grafveld uit dezelfde periode aangetroffen.
 - 10. Hoek Harnaschwating-Woudseweg.** Boerderij Woudseweg 134; aan andere zijde een voormalig boerenerf met nog enige oude opstallen en aangrenzend een karakteristieke tuinderswoning.
 - 11. Zwethkade Zuid.** Beleving van de Woudse Droogmakerij, de Zweth, vlietlandjes.
- Incidentele objecten met hoge waarde:**
- 12. Groeneveldse molen.** Een van de weinig overgebleven windwatermolens in Delfland, historische molen, met reconstructie van oorspronkelijke inrichting.
 - 13. Gemaal Eensgezindheid** in de Harnaschpolder. Karakteristiek gebouwtje dat met de aangrenzende machinistenwoning één geheel vormt.
 - 14. Woudselaan** in de Harnaschpolder. Een smalle weg uit de ontginningsperiode.
 - 15. Oude Woudseweg** (ten westen van viaduct). Oude kromme inlaagdijk.
 - 16. Oude Woudseweg** in Groeneveldse Polder.
 - 17. Tuinderswoningen langs het Look.** Karakteristieke bouw, enkele malen gecombineerd met boogbruggetje en vaarsloot ten

behoefte van de tuinbouw. Het Look zelf is een fraaie, kronkelende waterloop.

18. Sloot aan de voet van de kade om de Woudse droogmakerij. Het slingerende verloop is een restant van het veenriviertje "de Meer".

19. Nederzettingssporen met bijbehorende verkaveling uit de Romeinse tijd.

N.B. De volgorde is geen rangorde.

Luchtfoto 't Woudt met het veenwater "de Meer", ca. 1980

Gemaal van de Harnaspolder, Eensgezindheid, met machinistenwoning

Oude Woudseweg (ten westen van viaduct). Oude kromme inlaagdijk

B.V. vjh A. den BREJEN

Voorhuis